

4. nodaļa

Vienatnē un attiecībās

Šajā nodaļā tu

- ▶ analizēsi dienasgrāmatu fragmentos izmantotos valodas līdzekļus un to ietekmi uz lasītāju;
- ▶ secināsi par prievārdu lietojumu tekstā un pētīsi to nozīmes;
- ▶ pētīsi saikļu lietojumu latviešu valodā un to lietošanas nosacījumus; lietosi saikļus *jeb* un *vai*;
- ▶ saskatīsi tekstā partikulas, secināsi par to nozīmi tekstā; ievērosi to pareizrakstību;
- ▶ saskatīsi tekstā izsaukmes vārdus, vērtēsi to nozīmi un lietosi atbilstošas pieturzīmes teikumos ar izsaukmes vārdiem;
- ▶ vingrināsies sazināties dažādās situācijās; noteiksi, vai saziņa personiska un oficiāla; noteiksi saziņas nolūku;
- ▶ pētīsi un analizēsi neverbālās emociju izpausmes (žestus) ikdienas saziņā un dažādās kultūrās;
- ▶ rakstīsi elektronisku dienasgrāmatu;
- ▶ salīdzināsi dažādas uzrunas formas un mācīsies lietot atbilstošu uzrunu vai uzrunas grupu dažādās saziņas situācijās, kā arī atbilstošas pieturzīmes teikumos ar uzrunu un uzrunas grupu.

#personiska un oficiāla saziņa
#verbāla un neverbāla saziņa
#elektroniska dienasgrāmata,
emuārs
#uzruna, uzrunas grupa
#nelokāmi vārdi
#palīgvārdi
#prievārds
#saiklis
#vienkāršs saiklis
#salikts saiklis
#vienvārda saiklis
#vairākvārdu saiklis
#partikula
#izsaukmes vārds

4.1.

Es un mēs kopā

1. uzdevums.

1.1. Papildini teikumus! Formulē izveidotā teksta virsrakstu!

Es labi satieku ar...
Attiecības starp ģimenes locekļiem...
Mana attieksme pret vienaudžiem...
Es iztuos pret...
Man attiecībās ir svarīgi...
Ja es sajūtu ... attieksmi pret sevi, tad...

1.2. Skaidrojiet frazeoloģismus! Kādās situācijās lieto šos frazeoloģismus? Pastāstiet kādu situāciju, kad esat tā jutušies!

kā dunča dūriens sirdī

sirds lec pa muti laukā

pilna sirds

sirds kūšā

1.3. Lasi tekstu un atbildi uz jautājumiem!

- Kāpēc galvenā varone saka, ka „krīt panikā”?
- Kādi ir Mārgotas nākotnes plāni?
- Kādas ir māsu attiecības?
- Kuru no 1.2. uzdevuma frazeoloģismiem varētu attiecināt uz tekstā atklāto situāciju?

Pēkšņi krītu panikā – man ir grūti elpot, un es kļūstu pavisam vienaldzīga pret ķiršu krēmu ar šokolādes gabaliņiem. Nespēju iedomāties Pateicības dienu bez Mārgotas.

Es pat nevaru iedomāties nākamo pirmdienu bez viņas. Zinu, ka vairums māsu diez ko labi nesatiek, bet Mārgota ir man vistuvākais cilvēks pasaulē. [..]

Kad Mārgota izlēma braukt mācīties uz Skotiju, tas šķita kā nodevība. Lai gan es jau nojautu, ka kaut kas tāds notiks – protams, viņa dosies mācīties kaut kur tālu prom. Viņa brauks uz koledžu [..] un mācīsies antropoloģiju, jo tā taču ir Mārgota – meitene ar daudzām kartēm, ceļošanas rokasgrāmatām un daudziem plāniem.

(Dženija Hana. „Visiem zēniem, kurus esmu mīlējusi”)

nojaut – neskaidri,
aptuveni sajust
antropoloģija –
dabaszinātņu nozare, kas
pētī cilvēka un cilvēka
rasu fiziskās uzbūves
attīstību

Izmanto!

www.tezaurs.lv

1.4. Atrodi nelokāmos vārdus 1.3. uzdevuma tekstā!

1.5. Nosaki atrasto nelokāmo vārdu vārdšķiru!

1.6. Kuriem nelokāmajiem vārdiem ir iespējams uzdot jautājumu, kuriem – ne? Kā sauc nelokāmos vārdus, kuriem nevar uzdot jautājumu un kuri vieni paši nevar būt teikuma locekļi?

1.7. Kāda nozīme, tavuprāt, ir palīgvārdiem valodā?

2. uzdevums.

2.1. Pētiet 1.3. uzdevuma tekstā atrastos prievārdus!

- Uzdodot jautājumus, seciniet, kurus vārdus teikumā saista prievārds!
- Nosakiet šo vārdu vārdšķiru!
- Kāds ir prievārdu novietojums teikumā?

2.2. Raksti secinājumus! Papildini informāciju par prievārdiem!

Prievārdi ir ... (*lokāmi vai nelokāmi vārdi*).

Prievārdi saista divus ... vārdus, kas nav vienlīdzīgi teikuma locekļi.

Prievārdi piesaista

a) ... (ko?) ... (kam?),

b) ... (ko?) ... (kam?).

Teikumā prievārds var atrasties gan ... vārdam, kam nosaka locījumu, gan

legaumē!

Latviešu valodā palīgvārdi ir **prievārdi, partikulas un saikļi**.

Mūsdienu latviešu literārajā valodā ir **šādi prievārdi**: *aiz, ap, ar, bez, caur, dēļ, gar, kopš, labad, līdz, no, par, pār, pēc, pirms, pret, priekš, starp, uz, virs, zem*.

Ir arī **salikteni**: *apakšpus, augšpus, ārpus, iekšpus, lejpus, otrpus, šaipus, viņpus, virspus*.

Retāk lietojami prievārdi:

apakš – to aizstājis prievārds *zem*;

iekš – to aizstājis lietvārds lokatīvā (*sētā, sirdī*);

priekš – norāda uz nolūku (*nolikt krūzi priekš brāļa*). Mūsdienās nolūka nozīmē lieto lietvārdu datīvā (*nopirkt dāvanu brālim*); norāda uz laiku (*priekš stundas*). Tagad lieto vārdu savienojumu *pirms stundas*.

tavavaloda.lv

skrivane.lv

twitter.com

2.3. Veiciet pētījumu, veidojiet tabulu pēc parauga un apkopojiet informāciju!

- Meklējiet dažādos tekstos prievārdus!
- Seciniet, kurā locījumā tie piesaista lietvārdus vienskaitlī un daudzskaitlī!
- Pievērsiet īpašu uzmanību prievārdiem *uz, pa!*

Locījums	Skaitlis	Prievārdi
Ģenitīvs	Vienskaitlis	
Datīvs		
Akuzatīvs		
Instrumentālis		
Ģenitīvs	Daudzskaitlis	
Datīvs		
Instrumentālis		

3. uzdevums.

3.1. Aplūko piemērus un secini, kas tos vieno! Kāda ir tava pieredze šo prievārdu lietojumā?

Priekš manis vērtība ir draugi, kurus neietekmē laiks, laika apstākļi un attālums.

Atpakaļ

Pirms

tevis dēļ
dēļ tevis

Iegaumē!

Prievārdu lietojumā gan runā, gan rakstos nereti sastopamas kļūdas. Iepazīsties ar informāciju un iegaumē!

Nosacījums	Piemērs
Prievārdi dēļ, labad, pēc jālieto aiz vārda, kam tie nosaka locījumu.	<i>manis dēļ (dēļ manis)</i> <i>slimības dēļ (dēļ slimības)</i>
Reizēm kļūdaini lieto vārdu pateicoties, rezultātā . Pareizi būtu šai gadījumā lietot prievārdu dēļ .	<i>Negadījuma dēļ</i> skolā nenotika pēdējā stunda. (<i>Pateicoties negadījumam, skolā nenotika pēdējā stunda.</i>)
Prievārda ar vietā bieži tiek lietots prievārds uz .	<i>raksta ar datoru (raksta uz datora)</i> <i>dala un reizina ar</i> pieci (<i>dala uz pieci</i>)
Tiek lietots prievārds teikumos, kur tas nav nepieciešams.	<i>dzīvo Gaismas ielā (dzīvo uz Gaismas ielas)</i> <i>Uzklāju galdu ballītei.</i> (Uzklāju galdu <i>priekš</i> ballītes.)
Ja, rakstot par laika posmu, izmanto prievārdu no , tad jāraksta arī līdz . Var rakstīt arī bez prievārdiem.	<i>no 9.00 līdz 12.00</i> vai <i>9.00–12.00.</i> (<i>no 9.00–12.00</i>)
Nepareizi tiek lietots vārds atpakaļ laika nozīmē prievārda pirms vietā.	<i>pirms diviem gadiem (divus gadus atpakaļ)</i>
Nepareizi ir lietot prievārda un apstākļa vārda savienojumu par cik .	<i>Tā kā laika trūkst, pildīsim daļu uzdevumu.</i> (<i>Par cik laika trūkst, pildīsim daļu uzdevumu.</i>)
Bieži kļūdaini tiek lietots prievārds caur .	<i>Mēs izgājām pa vārtiem.</i> (<i>Mēs izgājām caur vārtiem.</i>) <i>Darbu visātrāk var atrast internetā.</i> (<i>Darbu visātrāk var atrast caur internetu.</i>)

3.2. Iepazīsties ar informāciju tabulā un novērs prievārdu lietojuma kļūdas teikumos!

1. Mēs satikāties pirmo reizi trīs nedēļas atpakaļ.
2. Mans tuvākais draugs dzīvo uz Darba ielas.
3. Par cik nedēļas nogalē sola lietainu laiku, dzimšanas dienas ballīti rīkosim mājās.
4. Sludinājumu labāk uzreiz rakstīt uz datora.
5. Pārgājiens par godu Meteņiem nenotiks dēļ skolotāja slimības.
6. Stundas rīt notiks no plkst. 8.30–13.00 dēļ ūdensvada remontdarbiem.
7. Šie ziedi ir nopirkti priekš mammas, viņai ir vārda diena.
8. Izrēķini galvā – divdesmit viens dalīts uz trīs!

3.3. Iepazīsties ar vārdnīcas šķirkļiem! Kādu informāciju tu uzzini no tiem?

<p>pār prievārds kopā ar akuzatīvu</p> <ol style="list-style-type: none"> Norāda uz to (vietu, priekšmetu), pa kura virsmu (kas) virzās, tiek virzīts (parasti no vienas malas, puses līdz otrai). Norāda uz to (vietu, priekšmetu), uz kura virsmas (kas) norisinās, atrodas, novietojas, tiek novietots. Norāda uz to (vietu, priekšmetu), kas ir zemāks (par ko). Kopā ar "skatīties" vai "raudzīties". Norāda, ka skatiens ir vērst (aiz kā) kur tālāk, (to) neietverot redzes lokā. Norāda uz to, kas tiek pakļauts kādai darbībai, ietekmei. Norāda uz to (vietu, priekšmetu), kura otrā malā, pusē kas notiek, atrodas. 	<p>līdz prievārds kopā ar datīvu</p> <ol style="list-style-type: none"> Norāda uz vietu, uz kuru kas virzās, tiek virzīts, kuru kas sasniedz. Norāda uz laiku, kad beidzas darbība, norise, stāvoklis. Parasti kopā ar skaitļa vārdu un lietvārdu, datīvu vai parasti kopā ar skaitļa vārdu un lietvārdu ģenitīvā vai parasti kopā ar skaitļa vārdu un lietvārdu nominatīvā, vai parasti kopā ar skaitļa vārdu. Norāda uz skaita, daudzuma, lieluma robežu. Norāda uz darbības, norises, stāvokļa intensitātes pakāpi; norāda uz pazīmes pakāpi.
<p>līdzī apstākļa vārds; prievārdisks</p> <ol style="list-style-type: none"> Norāda, ka (kāds) pārvietojas, virzās kopā, vienlaikus (ar ko). Norāda, ka (kas) darbojas, norisinās, notiek, arī pastāv kopā, vienlaikus (ar ko). Kopā ar darbības vārds "būt". Norāda, ka (kāds) ir kopā, vienlaikus (ar kādu); norāda, ka (kas) ir klāt (kādam), kopā, vienlaikus (ar kādu). 	<p>pa prievārds</p> <ol style="list-style-type: none"> Kopā ar akuzatīvu. Norāda uz vietu, virsmu, kur (kas) virzās, tiek virzīts. Kopā ar akuzatīvu. Norāda uz objektu, uz kuru tiek vērstā kāda darbība (parasti sitiens). Kopā ar akuzatīvu. Norāda uz laikposmu, kurā kas notiek, norisinās, pastāv. Kopā ar datīvu, retāk kopā ar akuzatīvu. Norāda uz darbības veidu, arī secību. Kopā ar datīvu. Norāda uz darbības cēloni. Kopā ar akuzatīvu, retāk kopā ar datīvu. Norāda uz apstākļiem, situāciju, stāvokli, kādā norisinās darbība. Kopā ar akuzatīvu. Norāda uz pārraides, sūtīšanas u. tml. līdzekli. Kopā ar datīvu. Norāda uz vienību, kas rodas, ja daļa kādu grupu, kopumu, arī uz vienībām, kas veido kādu grupu, kopumu. Stabili vārdu savienojumi <i>Pa kreisai rokai (arī pa kreisi roki). Pa kreisi. Pa labi.</i>

Šķirklis – vārdnīcas teksta daļa, kurā ietilpst skaidrotais vai tulkotais vārds, tā gramatiskās formas, norādes, skaidrojumi vai tulkojumi, vārda lietojuma paraugi, attēli.

3.4. Noraksti teikumus un daudzpunktes vietā lieto atbilstošus vārdus *pa, par, līdz, līdzī*!

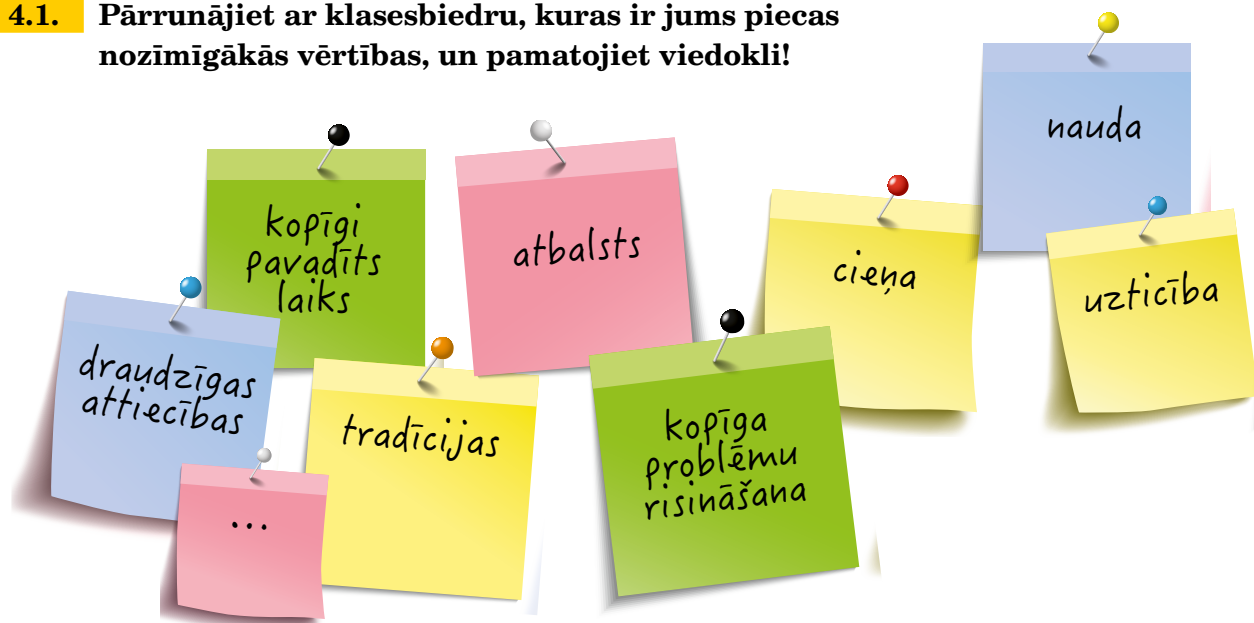
- Nav laika uztraukties ... niekiem, jārikojas nekavējoties.
- Ja neizdodas ar pirmo reizi, vienmēr var mēģināt to izdarīt ... otram lāgam.
- Gatavojoties pārgājienu gar jūru, jāpārdomā, ko ņemt
- Vai tiešām ir jāgaida ... pusnaktij, lai apsveiktu jubilāru?
- Kaut arī ir instrukcija, uzdevumu katrs izdara ... savam.
- Šis ceļš ved līdz nelielam ciematam, pēc tam līkumo ... mežam.
- Vai aizdosi eiro? Man naudas maka nav

8. Kā tev izdodas tik labi dziedāt ...?
9. Ja turēsies ... labi, nonāksi galamērķi ātrāk.
10. Katram spēles dalībniekam tika ... vienai konfektei.

3.5. Nosaki, kuras no vārdnīcas šķirkļos (3.3. uzd.) dotajām vārda nozīmēm ir izmantotas 3.4. uzdevuma teikumos!

4. uzdevums.

4.1. Pārrunāji ar klasesbiedru, kuras ir jums piecas nozīmīgākās vērtības, un pamatoji viedokli!

4.2. Raksti divus teikumus ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, izmantojot 4.1. uzdevumā nosauktās vērtības! Pasvītro vienlīdzīgus teikuma locekļus un nosaki jautājumu, uz kuru tie atbild!

4.3. Apvienojieties pāri vai trijātā, pētiet 4.2. uzdevuma teikumus un seciniet, kā saistīti vienlīdzīgi teikuma locekļi tajos!

4.4. Noskaidrojiet, kuras vārdšķiras vārdi saista vienlīdzīgus teikuma locekļus!

4.5. Veidojiet domu karti „Ko es zinu par saikļiem?”!

Izmanto!

www.tezaurs.lv
valodasrokasgramata.lv
Uzziņu literatūra

5. uzdevums.

5.1. Iepazīsties ar informāciju par saikļiem un pārskati 1.3. uzdevuma tekstu! Kuri vārdi, tavuprāt, ir saikļi? Pārbaudi vārdnīcā to piederību vārdšķirai!

legaumē!

Saikļi ir nelokāmi palīgvārdi, kas saista vienlīdzīgus teikuma locekļus, salikta teikuma daļas, teikumus.

*Draugu attiecības ir patiesas **un** atklātas.
Kopīgas ballītes ir svarīgas, **taču** tas nav pats galvenais.
Un tam piekritīs arī paši jaunieši.
Ceļojums jāplāno, **lai** nerodas neparedzētas grūtības.*

Saikļu iedalījums

Vienvārda (vienkārši) saikļi

sastāv no viena vārda

un, arī, bet, lai, ka, ja, jo, turpretī, turpretim, nevis, vai, jeb, kamēr, līdz, kopš, iekams, pirms

Tos var arī lietot kā **atkārtotus saikļus**, tad komatu liek pirms katra atkārtotā saikļa.

gan – gan, ir – ir, te – te, ne – ne, nedz – nedz, drīz – drīz

Tas ir gan ērti, gan skaisti.

Vairākvārdu (salikti) saikļi

sastāv no diviem atsevišķiem vārdiem

kaut arī, kaut gan, lai gan, lai arī, tāpēc ka, tādēļ ka, tā kā, tā ka

Vairākvārdu saikļi ir arī **pāru saikļi**, kam ir divas daļas. Komatu liek pirms pāru saikļa otrās daļas.

ne tikvien – bet arī, ne vien – bet arī, nevis – bet, kā – tā, tiklab – kā arī

Ne vien jauniešiem, bet arī jau pieaugušiem cilvēkiem patīk būt kopā.

teju – gandrīz
strops –

spiets – saimes vairošanās gaitā ap bišu māti izveidojies kopums, kas meklē citu mitekli

5.2. Lasi teksta fragmentu un atrodi piemērus saikļiem, kas saista

- vienlīdzīgus teikuma locekļus,
- salikta teikuma daļas,
- teikumus!

Tas bija nācis pavisam lēni, ne vienas dienas laikā, ne piepeši un negaidīti, ne tā, it kā nospiestu slēdzi. Tas nāca lēni, izauga lēni. Vispirms no ceturtdienas uz ceturtdienu, ja gribam būt precīzi, un tad, kad bites jau dzīvoja Jozijas dārzā, no dienas dienā, bet aizvien ļoti piesardzīgi, teju nemanāmi. Jozija pati to gandrīz neaptvēra. Tikai todien, kad no viņas stropa aizlidoja spiets, tātad gandrīz pirms četrām nedēļām, viņa pirmoreiz pa īstam sajuta, cik bites viņai mīlas. Tik mīlas, ka bija gandrīz vai sāpīgi. Varbūt, vēlāk domāja Jozija, varbūt lielākajai daļai cilvēku bites ir

grūti pieņemt tāpēc, ka tās ir tik sīki kustoniši. Tās nav iespējams žigli uzlūkot un uzreiz paust savu attieksmi – kā par suni, piemēram. „Ak, paskaties, cik skaists kažociņš, kādas maigas austiņas. Un acis. Kāds skatiens! Tik uzticams un mīlīgs.” [...] Bitēm acis ir milzīgas. Taču nekad nav sajūtas, ka tās tevi redz, nekad nerodas iespaids, ka tās uz kaut ko reaģē, šajās acīs nekad neatklājas prieks, bailes vai dusmas.

(Petra Posterte. „Gads, kad ieradās bites”)

5.3. Atbildi uz jautājumiem par 5.2. uzdevuma teksta fragmentu! Izmanto atbildēs vismaz trīs dažādus saikļus un nosaki, ko tie saista!

- Kādas pārdomas nodarbina Joziju?
- Raksturo savu attieksmi pret dzīvniekiem un kukaiņiem!
- Komentē citātu: „Tik mīlas, ka bija gandrīz vai sāpīgi.”! Vai tev ir pazīstamas šādas sajūtas? Ja vēlies, izstāsti!

5.4. Atrodi dotajiem vārdiem sinonīmus 5.2. uzdevuma tekstā!

mednese, piktums, saprast, uzmanīgi, pēkšņi, izteikt

5.5. Iesaisti katru 5.4. uzdevuma sinonīmu pāri vienkāršā teikumā!

5.6. Izlasi informāciju un pārbaudi, vai 5.5. uzdevuma teikumos pareizi lietoji saikļus starp sinonīmiem!

5.7. Lieto saikli *vai* vai *jeb* vārdu savienojumos! Ja nepieciešams, vārdu nozīmi meklē vārdnīcā!

Tālrunis ... telefons; februāris ... sveču mēnesis; te ... tur; dziedāt ... dungot; pieklājīgs ... kārtīgs; ērkšķoga ... krizdole; zemenes ... dzērvenes; ods ... knausis; smieties ... ķiķināt; pieskaitīt ... atņemt; duncis ... tutenis; nupat ... tikko; ciemats ... pilsēta; daile ... skaistums; krūze ... glāze; deļot ... diet; tuvu ... tālu; senāk ... iepriekš; antīks ... nesens

5.8. Veido atgādni, kurā vizuāli atklāj *vai* un *jeb* lietojuma nosacījumus!

legaumē!

Saiklis **jeb** saista vārdus, kuru nozīme ir ļoti tuva (tie ir sinonīmi).

stārķis jeb svētelis

Saiklis **vai** saista vārdus, kuru nozīme ir atšķirīga.

dziedāt vai deļot

6. uzdevums.

6.1. Lasi tekstu un atbildi uz jautājumiem!

- Kāda ir Jozijas attieksme pret skolotāju un viņa teikto? Pamato viedokli ar tekstu!
- Kāpēc „Guntrama kungam gandrīz aizrāvās balss”?
- Ko nozīmē tekstā treknrakstā izceltā frāze?
- Kāpēc, tavuprāt, autore ir izcēlusi tekstu slīprakstā?
- Kā tu rīkotos, ja teikumus slīprakstā tev vajadzētu uzrakstīt burtnīcā?

Uz nakti solīja negaisu. Taču tas bija jūtams jau tagad. Iekšā un ārā. Gaišs bija tveicīgs un smags. Klasē oda pēc sporta tērpu maišiem. Atskanēja zvans, un beidzot kāds atrāva vaļā logu. Jozija aizcirta burtnīcu ciet. Guntrama kungs pasita knipi viņas virzienā. „Man ir vēl viens jautājums,” viņš teica.

Jozija jau nojauta, par ko būs runa. Kopš Guntrama kungs zināja, ka viņai pieder bites, viņš patstāvīgi viņu izjautāja par biškopību. Skolotājs joprojām nebija izlēmis, vai iegādāties bites vai tomēr ne. Jozija gausi aizvilkās pie skolotāja galda, pa ceļam uzmezdama īsu, sazvērniecisku skatienu Mirko, kurš sēdēja ieslīpi aiz viņas. Mirko pasmīnēja.

„Vai esi kaut ko dzirdējusi par bišu kempingiem?” matemātiķis pavicināja gaisā kaut kādu lapiņu.

„Ne-e,” atteica Jozija. [..]

Kāda vietējā bitenieku grupa piedāvāja *bišu saimes izmēģinājumam*. *Izmēģiniet, vai biškopība sader ar jūsu dzīvesstilu!* Tā bija rakstīts uz lapiņas. No šīs grupas varēja iznomāt biškopības inventāru un bites uz diviem gadiem. Un pēc tam pieņemt lēmumu, vai gribas turpināt vai ne. [..]

„Tas taču ideāli tādiem cilvēkiem kā es, kuriem nav sava dārza! Turklāt man būtu arī pašam savs konsultants.” Guntrama kungam gandrīz aizrāvās balss. „Un te...” – viņš norādīja uz kādu vietu zīmītē un nolasiņa: „Varēs dalīties pieredzē, kopā kopt bites vai iztīrīt svarīgus jautājumus, remontēt inventāru un apbrīnot jaunieguvumus. [..] Ja gadās aizceļot vai saslimt, par bitēm parūpēsies konsultants kopā ar pārējiem.” **Gaidu pilnām acīm** Guntrama kungs

knipis –

gausi – lēni

iztīrīt – aplūkot,
izanalizēt, novērtēt

uzlūkoja Joziju. Viņa neko neteica. „Perfekti!” gaviļēja skolotājs. „Es taču varētu piedalīties! Vai tomēr ne?” Viņa skatienā atkal parādījās šaubas.

„Nuja, laikam,” teica Jozija.

(Petra Posterte. „Gads, kad ieradās bites”)

6.2. Pārskatiet 6.1. uzdevuma tekstu un atrodiet tajā nelokāmos vārdus! Veidojiet tabulu pēc parauga un grupējiet nelokāmos vārdus!

Apstākļa vārdi	Prievārdi	Saikļi	Citi nelokāmie vārdi

6.3. Noskaidrojiet to nelokāmo vārdu vārdšķiru, kurus ierakstījāt 6.2. uzdevuma tabulas ailē „Citi nelokāmie vārdi”!

6.4. Kuru vārdu vārdšķiru nosakot, radās grūtības? Kāpēc?

6.5. Izpētiet elektroniskās vārdnīcas „Tēzaurs” šķirkļus un pārlicinieties, vai esat pareizi noteikuši vārdšķiru vārdiem *taču, vai, tomēr!* Kā sauc vārdus, kuriem vārdnīcā ir vairāki šķirkļi?

<p>taču¹ taču saiklis; pretstatījuma, sakārtojuma</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Saista vienlīdzīgu teikuma locekļus, norādot uz nozīmju pretstatu vai savstarpējo neatbilstību un piešķirot pretstatījumam pielāvuma nokrāsu; arī <i>tomēr</i>. 2. Saista salikta sakārtojuma teikuma komponentus, pretstatot to nozīmes, norādot uz satura savstarpējo neatbilstību un piešķirot pretstatījumam pielāvuma nokrāsu; arī <i>tomēr</i>. 3. Saista patstāvīgu teikumu ar iepriekšējo kontekstu, norādot uz satura savstarpējo neatbilstību un piešķirot pretstatījumam pielāvuma nokrāsu; arī <i>tomēr</i>. 	<p>taču² ←</p> <p>taču partikula</p> <p>Lieto, lai pastiprinātu vārda vai izteikuma nozīmi, parasti, mazinot šaubas. Piemērs. <i>Priecājies taču, esam uzvarējuši!</i></p>	<p>šķirkļa vārds</p> <p>šķirklis</p>
---	--	--------------------------------------

<p>vai¹</p> <p>vai [vài] saiklis</p> <p>1. Šķiruma saiklis, sakārtojuma Saista vienlīdzīgus teikuma locekļus, norādot, ka no minētajām varbūtībām iespējama tikai viena.</p> <p>Piemērs. <i>Rakstīt vārdus šķirti vai kopā.</i></p> <p>1.1. formā: „vai nu – vai (arī)” Lieto, lai norādītu, ka no divām minētajām varbūtībām iespējama tikai viena.</p> <p>Piemērs. <i>Eksāmens būs vai nu fizikā, vai ķīmijā.</i></p> <p>2. Šķiruma saiklis, sakārtojuma; arī konstrukcijā: vārdu savienojums „vai nu - vai” vai vārdu savienojums „vai nu - vai arī” Saista salikta sakārtota teikuma daļas, norādot, ka iespējams tikai vienā daļā minētais.</p> <p>Piemērs. <i>Vai nu neesmu ko ņēmis vērā, vai arī esmu maldināts.</i></p> <p>3. Šķiruma saiklis, sakārtojuma Saista vienlīdzīgus palīgteikumus, norādot, ka iespējams tikai vienā palīgteikumā minētais.</p> <p>Piemērs. <i>Neēst kartupeļus, kas kļūst zaļi vai kam izveidojušies dīgsti.</i></p> <p>4. Saista salikta teikuma daļu ar teikuma priekšmeta vai papildinātāja palīgteikumu (konkretizējot arī šajā daļā minēto vietniekvārdu).</p> <p>Piemērs. <i>Vēl nav izlemts, vai hokejists tiks iekļauts izlasē.</i></p> <p>5. Konstrukcijā: vārdu savienojums „lai vai” vai vārdu savienojums „lai vai kā”, vai vārdu savienojums „lai vai kur”, vai vārdu savienojums „kaut vai” Saista salikta teikuma daļu ar pieļāvuma palīgteikumu.</p> <p>Piemērs. <i>Viņš ir vainīgs, lai vai kā cenšas taisnoties.</i></p> <p>Cilme: No lībiešu <i>voi</i>.</p>	<p>vai²</p> <p>vai partikula</p> <p>1. Lieto, lai norādītu, ka teikumā vai kādā tā daļā ir izteikts jautājums.</p> <p>1.1. konstrukcijā: teikuma sākums un teikuma beigās, un jautājuma teikums Lieto atkārtoti teikuma beigās, lai īpaši uzsvērtu jautājumu.</p> <p>2. Lieto, lai norādītu uz vārda nozīmes pavājinājumu un piešķirtu tam pieļāvuma nokrāsu.</p> <p>2.1. konstrukcijā: teikuma beigās Lieto, lai piešķirtu vārdam, izteikumam nenoteiktības nokrāsu.</p> <p>3. Lieto apstākļa vārda nozīmē, lai norādītu uz kā aptuvenību; arī gandrīz.</p> <p>3.1. kopā ar: „gandrīz” vai „turpat”, vai „tepat”.</p> <p>Pastiprina apstākļa vārda aptuvenuma nozīmi.</p> <p>4. Lieto kā jautājumu.</p> <p>Stabili vārdu savienojumi.</p> <p><i>Diezin vai; diez vai. Kaut vai. Kaut vai (tā). Lai tur (arī tad) vai kas!</i></p>
<p>tomēr¹</p> <p>tomēr [tùomēr] saiklis</p> <p>1. Pretstatījuma saiklis, sakārtojuma Saista vienlīdzīgus teikuma locekļus, norādot uz nozīmju pretstatu vai neatbilstību.</p> <p>Piemērs. <i>Tumsa kaut negribīgi, tomēr iet mazumā.</i></p> <p>2. Pretstatījuma saiklis, sakārtojuma Saista salikta sakārtota teikuma daļas, pretstatot to nozīmes, norādot uz to satura savstarpējo neatbilstību.</p> <p>Piemērs. <i>Diena bija saulaina, tomēr auksta.</i></p>	<p>vai³</p> <p>vai [vai] izsaukmes vārds</p> <p>1. Lieto, lai izteiktu dažādas izjūtas (piem., prieku, bailes, sāpes).</p> <p>Piemērs. <i>Vai, cik jauka pavasara diena! „Vai!” zēns izbailēs iesaucas.</i></p> <p>Stabili vārdu savienojumi.</p> <p><i>Vai manu dienī! Vai manu, vai!</i></p> <p>1.1. Lieto, lai izteiktu emocionālu attieksmi pret notiekošo, redzamo u. tml.</p> <p>Piemērs. <i>Vai, vai, tas nebija labi darīts!</i></p> <p>Stabili vārdu savienojumi. <i>Ak vai! Vai tam!</i></p> <p>tomēr²</p> <p>tomēr part.</p> <p>Lieto, lai pastiprinātu vārda vai izteikuma nozīmi, vienlaikus piešķirot tam noteiktu pretstata vai pieļāvuma nokrāsu.</p> <p>Piemērs. <i>...dienas tagad pastiepušās garas, bet katrai no tām galā tomēr nakts.</i></p>

6.6. Iesaisti teikumus 6.5. uzdevumā dotos homonīmus! Norādi katrā teikumā nelokāmā vārda vārdšķiru!

7. uzdevums.

- 7.1.** Izveidojiet teikumus, kuros kaut ko ierobežo, izsaka nenoteiktību, pastiprina, salīdzina, apgalvo, noliedz, apšaubā, jautā, rosina, vēl! Kuri vārdi teikumos rada nozīmes niansi?

legaumē!

Partikulas – palīgvārdi, kas **piešķir** vārdiem vai visam teikumam kādu **nozīmes niansi**.

Biežāk lietotās partikulas:

ar, arī, diezīn, diemžēl, gan, ik, ir, it, itin, jā, jau, jel, jo, kā, kaut, lai, ne, nekā, nē, nezīn, nu, pat, taču, tad, tik, tikai, vai, vien, vis, vienīgi, droši vien, gan jau, it kā, jā gan, jau gan, nu gan u. c.

Vienkāršas partikulas	Saliktas partikulas
<i>diezīn, diemžēl, gan, ik, itin, jā u. c.</i>	<i>droši vien, gan jau, it kā, jā gan u. c.</i>

- 7.2.** Nosaki 6.1. uzdevumā partikulas un to nozīmi! Kas mainītos, ja partikulu šajos teikumos nebūtu?

- 7.3.** Lasi teikumu piemērus! Secini, kā partikulas maina teikumā izteikto domu!

Izmanto vārdus:

ierobežo, izsaka nenoteiktību, pastiprina, salīdzina, apgalvo, noliedz, apšaubā, jautā, rosina, vēl!

Man ir viens jautājums.

Man ir **tikai** viens jautājums.
Man ir **vēl** viens jautājums.
Vai ir vēl viens jautājums?
Man **arī** ir viens jautājums.
Man **diemžēl** ir viens jautājums.

Es varētu piedalīties.

Es **taču** varētu piedalīties!
Jā, es varētu piedalīties!
Kaut es varētu piedalīties!
Nezīn, vai es varētu piedalīties?
Droši vien es varētu piedalīties.
Es varētu **vienīgi** piedalīties.

- 7.4.** Izvēlies vienu no dotajiem teikumiem un variē tajā izteikto domu ar dažādu partikulu palīdzību!

Gaiss bija tveicīgs un smags.

Viņa neko neteica.

Jozija aizcirta burtnīcu ciet.

- 7.5.** Samainieties ar burtnīcām un nosakiet 7.4. uzdevuma teikumos partikulas! Vērtējiet to nozīmi teikumos – kādu nozīmes niansi tās piešķir vārdiem vai teikumam kopumā!

8. uzdevums.

- 8.1.** Kuras nelokāmās vārdšķiras ir palīgvārdi? Atsauciet atmiņā, par kurām vārdšķirām mācījāties 4. nodaļā!
- 8.2.** Veidojiet plakātu ar pārskatu par nelokāmajām vārdšķirām – prievārdiem, saikļiem un partikulām! Izmantojiet vizuālus elementus un pašu veidotus piemērus!
- 8.3.** Veidojiet plakātu izstādi un novērtējiet tos!
- 8.4.** Izveido uzdevumu par katru vārdšķiru (prievārds, saiklis un partikula) un piedāvā tos izpildīt klasesbiedram!

Izmanto!

Paslavē, pajautā, piedāvā!

Paglāsti pa spalvai!

Patirpini!

lemet āķi lūpā!

9. uzdevums.

- 9.1.** Pārskatiet 2.4., 2.5., 2.6. un 3.1. uzdevumu 2. nodaļā! Rakstiet divus vai trīs teikumus par saziņu!
- 9.2.** Samainieties ar burtnīcām un papildiniet klasesbiedra atziņu! Nolasiet to klasē!

www.tezaurs.lv

9.3. Lasiet vārdus un vārdu savienojumus un seciniet, kuri no tiem ir saistīti ar saziņu! Pamatojiet viedokli!

attieksme, komunikācija, mājiens ar roku, attiecības, galvas purināšana, uzruna, uzvedība, kultūra, rokaspiediens, acu skatiens, klausīties, ieinteresēt, draudzība, darba intervija, vēstule, strīds, etiķete, apģērbs, sasveicināšanās, uzruna, telefons, viesmīlība, žesti, tolerance

tolerance – iecietība, sapratne

9.4. Raksti viedokli (100–120 vārdu) par saziņas nozīmi tavā ikdienā un iesaisti tajā vismaz desmit vārdus vai vārdu savienojumus no 9.3. uzdevuma! Pasvītro partikulas un apvelc saikļus, kurus izmantoji!

9.5. Aplūkojiet attēlus un atbildiet uz jautājumiem!

- Kas sarunājas?
- Kur notiek saziņa?
- Kad notiek saziņa?
- Kāpēc notiek saziņa? Kāds ir tās nolūks?

bikstīt – vairākkārt
pieskarties ar kaut ko
smailu, asu

9.6. Lasiet situācijas un nosakiet, kāds ir to saziņas nolūks!

Piezvani draugam, lai uzzinātu, kas uzdots uz nākamo latviešu valodas stundu.

Pastāsti mammai par skolā plānoto vecāku sapulci.

Grupu darba laikā pārējiem grupas biedriem skaidro, kā ātrāk paveikt darbu.

Apsveic mūsu ar panākumiem olimpiādē.

Pajautā pārdevējam, kāda veida papīrs plakātam ir vispiemērotākais.

Sporta un veselības stundā piebiksti draugam, lai viņš paskatās uz stadionā notiekošo.

Aizrādi gājējam, jo viņš nometa papīru uz ielas, nevis atkritumu tvertnē.

Saki, ka vēlies filmu noskatīties, jo apraksts bija interesants.

nodot informāciju citiem

iegūt informāciju

ietekmēt

pārliecināt

precizēt informāciju

piekrist vai nepiekrist

paust emocijas (prieku, patiku, nepatiku, izbrīnu, dusmas u. c.)

9.7. Izvēlies vienu no dotajiem tematiem un uzraksti dialogu! Iekļauj trīs jautājumus, kuri sākas ar partikulu *vai*!

Jauna lasītava skolā.

Tikšanās ar direktoru par skolas pasākumu.

Saruna ar karjeras konsultantu par nākotnes profesiju.

9.8. Klausies klasesbiedru dialogus un nosaki to saziņas nolūku!

9.9. Lasi informāciju par apstiprinājuma un nolieguma partikulām rāmītī „Iegaumē!”! Pārbaudi pieturzīmju lietojumu 9.7. uzdevuma dialogā! Ja nepieciešams, veic labojumus!

legaumē!

Apgalvojuma partikulu **jā, nuja, nujā** un nolieguma partikulu **nē** no pārējā teikuma **atdala ar komatu**.

Jā, tā ir taisnība.

Tās tekstā var būt atdalītas arī ar punktu, izsaukuma zīmi vai jautājuma zīmi.

Nē! Tas nevar būt!

Nujā! Tā būtu pareizāk.

10. uzdevums.

10.1. Lasi dialogu un raksturo saziņas dalībniekus! Kas liecina par sarunas dalībnieku interesi vai tieši pretēji – nevēlēšanos sarunāties?

- Kā gāja? – mašīnai stāvot sastrēgumā, Aiga jautāja. [..]
- Nor-mā-li-māli, – Klāvs garlaikoti novilka.
- Skaidrs. Varbūt pastāsti, kādas trīs labas lietas šodien atgadījās?
- Kaut kā negribas.
- Labi, tad vispirms izstāstīšu es, pēc tam tu, sarunāts? – mamma mēģināja uzturēt sarunu.
- Labīīīī.
- Pirmā labā lieta – pie manis šodien uz vizīti bija atnācis viens sešgadīgs patients, kuram zobos nebija neviena cauruma.

(Agnese Vanaga. „Plastmasas huligāni”)

10.2. Uzraksti, kā 10.1. uzdevuma dialogu varētu turpināt! Lieto teikumus tiešo runu un piebildi!

10.3. Klausies klasesbiedru veidotos 10.2. uzdevuma sarunas turpinājumus un novērtē, kurā dialogā saziņas dalībnieki uztur sarunu, kurā – ne! Kas par to liecina?

10.4. Turpini teikumus! Iesaisti tajos partikulas!

Man patīk sarunāties, ja...

Sarunā es jūtos neērti, ja...

Lai uzturētu sarunu, ...

Ja es nevēlos sarunāties, tad...

sastrēgums – liels

daudzums automašīnu,

kas rada grūtības

pārvietoties

novilkt – šeit: lēni runāt

Izmanto!

Piebilde: „Tiešā runa.!?”

„Tiešā runa,!?” piebilde.

„Tiešā,” piebilde, „runa.!?”

Aigars pajautāja: „Vai rīt tiekamies?”

„Ejam rīt uz slidotavu!”

aicināja Lelde.

„Vasarā”, piemetināja

Niks, „divus mēnešus

strādāju.”

11. uzdevums.

11.1. Izlasi viedokļus! Kāds varētu būt jautājums, uz kuru ir sniegtas atbildes? Komentē katru viedokli un pastāsti savu pieredzi!

Es nevarētu iedomāties sevi situācijā, ka man vajadzētu cilvēku apmēram 50 gadu vecumā uzrunāt ar „tu”.

Ar cilvēkiem, kuri ir vecāki par mani, es vienmēr izmantoju „jūs”.

Aiva

Matīss

Bieži vien nevaru saprast, kuru vietniekvārdu lietot. Piemēram, uzrunājot draugu vai draudzenes vecākus, it sevišķi, ja viņi izturas kā pret draugu un sveicinot saka: „Čau!”

Man šķiet, ka vienmēr var vienoties pāriet uz „tu”. Lai gan bieži, kad esam vienojušies lietot „tu”, automātiski sāku lietot „jūs”. Tā es izrādu cieņu un pieklājību.

Ivars

Keīte

Manuprāt, pašlaik daudzi lieto „tu” uzrunas formu. Man tas liekas jauki.

11.2. Lasi tekstu un noskaidro, kas ietekmē uzrunas formas izvēli! Pieraksti atbildi saliktā teikumā!

Katras tautas lietotās uzrunas ir atkarīgas no tautas mentalitātes. Latvieši nav īpaši komunikabla tauta, ļoti daudzi cilvēki sarunājoties jūtas nebrīvi. Lielākoties mazāk pazīstami cilvēki sarunājoties lieto uzrunu *jūs*, bet tuvu draugu un labi pazīstamu cilvēku klātbūtnē uzrunas jau ir daudzveidīgākas. **Jo pazīstamāki cilvēki, jo uzrunas atšķirīgākas.**

Latviešu valodā, tāpat kā daudzās Eiropas tautu valodās, tiek izmantoti divi uzrunas veidi *tu* un *jūs*, jo ar to var paust gan tuvas un draudzīgas, gan cieņpilnas, gan vēsas un valdošas attiecības. Ar uzrunu var otru cilvēku pazemot vai gluži pretēji – pagodināt.

Uzrunas izvēle ir atkarīga no cilvēku savstarpējām attiecībām, no sarunu biedra mērķa, vietas, kurā norit saruna, no trešā cilvēka klātesamības vai klātneesamības, no sarunas biedru sociālā statusa un vecuma.

Kādai vajadzētu būt uzrunai? Tai ir jābūt tādai, lai otrs cilvēks (un arī pats runātājs) ne mirkli nejostos neveikli.

Jo vairāk atšķiras saziņas dalībnieku vecums un sociālais stāvoklis, jo vairāk ir jādomā par uzrunas etiķeti.

(Pēc Andas Blūmanes)

11.3. Skaidro 11.2. uzdevuma tekstā lietotos jēdzienus *mentalitāte, komunikabls, sociālais statuss, etiķete*! Secini, kas tiem kopīgs!

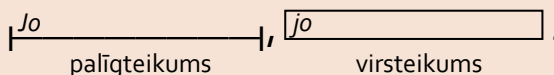
11.4. Pievērs uzmanību 11.2. uzdevumā izceltajiem teikumiem! Kādi, tavuprāt, ir šie teikumi pēc uzbūves? Kas sagādā grūtības noteikt teikuma iedalījumu pēc uzbūves?

www.tezaurs.lv

legaumē!

Salīdzinājuma palīgteikums, ko ievada *jo – jo* pirmā daļa, vienmēr atrodas virsteikuma priekšā.

Jo vairāk es satiekos ar cilvēkiem, jo vairāk es iemācos ar viņiem saprasties.

Labprāt.
Manuprāt, es diezgan labi protu salikt pieturzīmes vienkāršā teikumā.

11.5. Raksti pēc uzbūves līdzīgus teikumus!

Jo cilvēks jaunāks, jo ...
Jo biežāk ..., jo ...
Jo vairāk ..., jo ...
Jo mazāk ..., jo ...
Jo tīrāk ..., jo ...
Jo grūtāk ..., jo ...
Jo centīgāk ..., jo ...
Jo ..., jo ...

Vai tu man nepaskaidrotu pieturzīmju lietošanu vienkāršā teikumā! Jo vairāk es vingrinos, jo vairāk es kļūdos!

12. uzdevums.

12.1. Atceries, ko zini par uzrunu, un papildini teikumus!

Uzruna ir lietvārds ... locījumā.

Uzrunu teikumā atdala ar

Teikumā uzruna var atrasties ..., ...,

12.2. Salīdzini teikumus abās kolonnās un secini, kā tie atšķiras! Papildini secinājumu zem tabulas!

Uzruna	Uzrunas grupa
Māmiņ, palīdzi man! Ko jūs par to domājat, palīgi? Mēs, klausītāji, šodien strādāsim kopā!	Miļo māmiņ, palīdzi man! Ko jūs par to domājat, jaukie, gudrie palīgi? Mēs, uzmanīgie klausītāji, šodien strādāsim kopā!

Teikumā uzrunas grupa veidojas, ja...

12.3. Noraksti teikumus un lieto pieturzīmes! Nosaki, kurā teikumā ir uzruna, kurā – uzrunas grupa! Kādas pieturzīmes tiek lietotas teikuma beigās, ja teikumā ir uzruna vai uzrunas grupa?

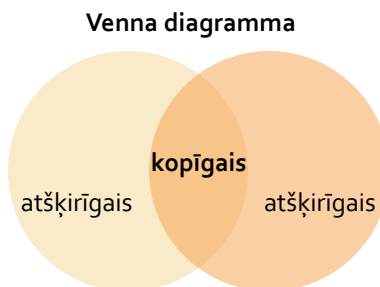
1. Cienītais kungs panāciet tuvāk
2. Mamm vai Intars ir vesels
3. Vai tas ir pareizi skolotāj
4. Miļo vecmāmiņ apsveicu tevi dzimšanas dienā
5. Godātie kungi un cienījamās dāmas šodienas sapulci sāksim ar apsveikumu
6. Vai jūs kundze varat uzrādīt nepieciešamos dokumentus
7. Dodieties uz priekšu centīgie dalībnieki

12.4. No vārdu savienojumiem veido uzrunas formas un iesaisti tās teikumos! Lieto atbilstošas pieturzīmes!

godātie klātesošie, jautrie grupas biedri, cienītais Jānis Kalniņš, godātie viesi, zinošais Kalvis

13. uzdevums.

13.1. Kas, jūsuprāt, ir *personiska* un *oficiāla saziņa*?
Meklējiet tīmeklī! Kas tām kopīgs, kas – atšķirīgs?
Veidojiet grafisko organizatoru
(Venna diagrammu)!

13.2. Nosaki, kura ir *personiska*, kura – *oficiāla saziņas situācija*! Kā tu uzrunātu cilvēku šādā situācijā?
Raksti situācijām atbilstošus trīs teikumus ar uzrunu un trīs teikumus ar uzrunas grupu!

- skolotāju konsultācijas laikā
- draugu sporta spēlē
- vecmāmiņu dzimšanas dienā
- svešu cilvēku autobusa pieturā
- klasi pirms uzstāšanās ar prezentāciju
- klausītājus skolas pasākuma sākumā
- draudzeni grupu darba laikā

13.3. Izlasiet teksta fragmentus un izvēlieties vienu situāciju! Iejūtieties lomās un rakstiet dialogu!
Izmantojiet vismaz vienu uzrunu un vienu uzrunas grupu!

Es uzskatu, ka mūzika ir nekam nederīgs mācību priekšmets. Diemžēl mūzikas skolotāja tā neuzskata. [...] Nu nevar visus interesēt toņkārtas un operas! Man, godīgi sakot, ir pilnīgi vienalga, cik skaņdarbu sarakstījis Mocarts un kāpēc drīkst teikt „si bemols”, bet nedrīkst teikt „do bemols”. [...] Kārkliņa mani uzskata par huligānu – mūzu ienaidnieku, kuru katrā ziņā vajag pārmācīt. [...] Viņa mēģina mani pāraudzināt un iedvest man kaut kādu cieņu pret mūziku. [...]

No šī gada visiem skolēniem ir jāpiedalās kādā no ārpusklases pulciņiem. [...] es zināju, ka turpināšu spēlēt basketbola komandā [...] un būšu tūrisma pulciņā, turklāt man taču vēl bija jāiet arī uz sporta skolu un trenāžieru zāli. [...]

iedvest – šeit: izraisīt, radīt
jūtas

Es izlasīju Kraukles pulciņu sarakstu. Modernās dejas. Tautiskās dejas. Koris. Ansamblis. Vizuālās mākslas pulciņš. Dizains un lietišķā māksla. Literārais pulciņš. Teātris.

– Skolotāj, jūs aizmirsāt pierakstīt sporta pulciņus!
[..]

– Neaizmirsu vis, Ričard! Jaunā skolas kārtība paredz, ka katram audzēknim jādarbojas kādā no mākslas pulciņiem, lai veicinātu savu ētisko un estētisko izaugsmi.

(Daina Ozoliņa. „Atmaskot direktori”)

13.4. Klausieties klasesbiedru veidotos dialogus un nosakiet saziņas

- dalībniekus,
- vietu,
- laiku,
- nolūku,
- veidu – oficiāla vai personiska!

14. uzdevums.

14.1. Lasi situācijas! Kas notiek dotajās situācijās? Kas ir noticis pirms tam? Kas varētu notikt pēc tam?

Zēns ir gatavs palīst zem galda. Skolotāja uzmet dusmīgu skatienu.

No bailēm viņa drebēja kā apšu lapa pirms negaisa. Rokas nevilšus iekrampējās galda malā.

Gribējās kliegt, taču kliedziens izpalika. Kaut kur vēderā kņudēja patīkama sajūta. Acīs bija redzams mirdzums, to nevarēja noslēpt.

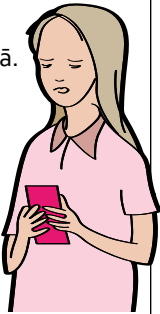

Viņš ar ieplestām acīm un pavērtu muti noklausījās stāstu par notikušo.

Viņa izbrīnā iepleš acis. Pēc tam sāk smieties. Viņa smejas skaļi, atspiedusi rokas pret ceļgaliem, tad pašķielē uz blakus sēdošo.

Zēnam pārskrien karsti drebuļi, prāts kļūst tukšs kā balta lapa, un viņš truli blenž uz papīru rokās.

14.2. Secini, kā 14.1. uzdevuma situācijās tiek atklātas emocijas!

legaumē!

Saziņa	
Verbālā	Neverbālā
<p>Izmanto valodu gan rakstveida, gan mutvārdu formā.</p> 	<p>Saziņa bez vārdiem. Informāciju nodod ar žestiem, mīmiku, ķermeņa stāju, pozu u. tml.</p>

14.3. Izvēlieties vienu 14.1. uzdevuma situāciju un iestudējiet to! Papildiniet situāciju ar notikumu iepriekš un pēc tam!

14.4. Atbildiet uz jautājumiem!

- Kāds saziņas veids tika izmantots 14.3. uzdevuma situāciju iestudējumos?
- Kāda bija neverbālās saziņas nozīme katrā situācijā?
- Kādu informāciju var sniegt neverbālā valoda?

Atceries un pastāsti kādu situāciju, kad žesti, ķermeņa valoda palīdzēja/traucēja uztvert runāto!

14.5. Meklē informāciju uzzīņu literatūrā vai tīmeklī un noskaidro, vai un kā atšķiras neverbālā valoda dažādās valstīs! Pastāsti uzzināto klasē!

4.2.

Diena uz papīra

15. uzdevums.

15.1. Lasi izteiksmīgi un secini, par ko ir izteiktas emocijas!

Man nepatīk trīcēt pie visām miesām, taču šodienas notikumi man to lika trīsreiz. Brrr!

Laiks velkas kā gliemezis. Nu kaut ko tik garlaicīgu neviens nevarētu izturēt.

Nu ko... Pilnīgi garām... neko citu nevaru pateikt.

Tas bija awesome! Laiks paskrēja nemanot. Kaut visas dienas tādas būtu!

Burvīgi! Nepaspēju pat acis pamirkšķināt, ka vakars jau klāt.

Fantastiski! Diena izdevusies.

15.2. Kā tu varētu raksturot savas izjūtas šodien?

15.3. Pārrunājiet!

- Kā jūties dienās, kad šķiet, ka notikumi skrien cits aiz cita un neko nevari paspēt?
- Kā jūties dienās, kad laiks *velkas kā gliemezis*?
- Ko tu dari, lai aizmirstu visu, kas tevi ir uztraucis dienas laikā?

15.4. Lasi, ko par ikdienas emocijām saka 10. klases skolēns! Kas šajos teikumos, tavuprāt, ir neparasts, ne tik viegli saprotams?

Kad notiek tik daudz dažādu notikumu, kad **dzīve** ir viens **notikumu virpulis** un netieku galā ar **emociju kokteili**, es bieži **izlieku dienu uz papīra**. Tā rodas **papīra diena** vai **dienas papīrs**.

15.5. Skaidro, kā tu saproti 15.4. uzdevumā izceltās frāzes! Kas tām, tavuprāt, ir kopīgs? Kā mainītos teksts, ja šo frāžu nebūtu?

15.6. Veido tabulu pēc parauga! Atbildi uz jautājumiem kolonnā „Mana atbilde”!

Jautājums	Mana atbilde	Atbilde tekstā
<ul style="list-style-type: none"> • Kādēļ cilvēki raksta dienasgrāmatas? • Kāds labums no tās ir pašam rakstītājam? • Kas ir literārā dienasgrāmata? • Kas ir virtuālās dienasgrāmatas? • Kas raksturīgs dienasgrāmatai kā teksta veidam? 		

15.7. Lasi tekstu par dienasgrāmatu vēsturi un aizpildi 15.6. uzdevuma tabulas 3. kolonnu!

Senie grieķi bija pirmie, kas sākuši veidot ko līdzīgu dienasgrāmatai. Viņi ik gadu veidoja īpašu gadagrāmatu – *ἑφμερίς* (kalendārs, dienasgrāmata), kurā viņi atzīmēja zvaigžņu un planētu kustību atbilstoši dienām. Vēlāk šo grieķu paradumu rakstīt gadagrāmatu pārņēma romieši. Būdami ļoti praktiski ļaudis, romieši gadagrāmatu papildināja ar dažādu sabiedrisku notikumu aprakstiem, dodot tai jaunu nosaukumu – *diarium* (nosaukums atvasināts no latīņu vārda *dies* – diena).

Pirmā zināmā grāmata, kurā ticis fiksēts katra ieraksta datums, ir 11. gadsimtā Tuvajos Austrumos sarakstītā *ibn Bannas dienasgrāmata*.

Līdz pat 16. gs. otrajai pusei dienasgrāmatu tipa pieraksti lielākoties tikuši izmantoti galvenokārt praktiskām vajadzībām. Viduslaikos tika rakstītas hronikas.

Par dienasgrāmatu mūsdienu izpratnē var runāt, sākot ar vēlīno renesansi, kad aristokrātu vidū dienasgrāmatu rakstīšana kļuva pat ļoti populāra. Personīgās dienasgrāmatas rakstīšana bija gan laika kavēklis, gan rakstītāja talanta atklāšana. Liela nozīme bija papīra rūpniecības attīstībai. Vēlāk šo aristokrātu izklaidi pārņēma arī vidusšķira un vienkāršā tauta. Tieši dažādos laikmetos sarakstītas dienasgrāmatas ir ļāvušas vēsturniekiem uzzināt vairāk par konkrēta laika sadzīvi, dzīves apstākļiem.

hronika – notikumu, faktu u. tml. reģistrējums hronoloģiskā secībā; pasākuma, darbības u. tml. secīgs apraksts. Viduslaikos – vēstures apcerējumu veids, kur vēsturiskie notikumi aprakstīti hronoloģiskā secībā; šāds vēstures apcerējums

renesanse – progresīvs kultūras attīstības posms (Rietumeiropā no 14. gadsimta beigām līdz 16. gadsimta pirmajai pusei)

laika kavēklis – veids, kā pavadīt brīvo laiku

Semjuēls Pīpss, britu kuģniecības valsts sekretārs, sarakstījis pirmo publicēto dienasgrāmatu. Viņš, izmantojot saīsinājumus, sarakstījis desmitdaļīgu dienasgrāmatu par 17. gadsimtu, konkrētāk, laika posmu no 1660. gada 1. janvāra līdz 1669. gada 31. maijam. Dienasgrāmata atšifrēta un nodrukāta pēc vairāk kā gadsimta, precīzāk, 1825. gadā. Šī dienasgrāmata ir viens no bagātīgākajiem informācijas avotiem par tā laika sabiedrību, īpaši tās ikdienu un sadzīvi.

Sevišķi populāra dienasgrāmata kā literārais žanrs kļūst 20. gs. Tas saistīts ar tā laika politiskajiem notikumiem, abiem pasaules kariem. Šajā laikā ļoti daudzi cilvēki savus pārdzīvojumus un kara šausmas uzticēja dienasgrāmatām. Slavenākais darbs ir dienasgrāmata vēstulēs „Annas Frankas dienasgrāmata”, kuras autore ir ebreju meitene Anna Franka. Dienasgrāmatā vēstīts par 2. pasaules karā piedzīvoto.

21. gadsimts ir kļuvis par dažādu publisko „dienasgrāmatu” vai blogu laikmetu. Arvien vairāk cilvēku savu ikdienu, sajūtas, fotogrāfijas nodod plašākas sabiedrības vērtējumam. Parasti tā ir nepieciešamība dalīties pārdomās, viedokļos par redzēto, dzirdēto un piedzīvoto.

(Pēc interneta materiāliem)

Čau, meitenes!
Esat gatavas doties
piedzīvojumā?

Čau, Klāv!
Jā!

15.8. Atrodi 15.7. uzdevuma tekstā astoņus nelokāmos vārdus un nosaki to vārdšķiru!

16. uzdevums.

16.1. Lasiet komiksu lomās ar atbilstošu izteiksmi!

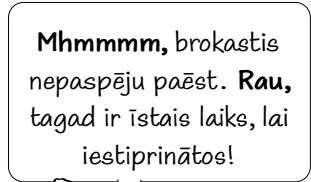

2.

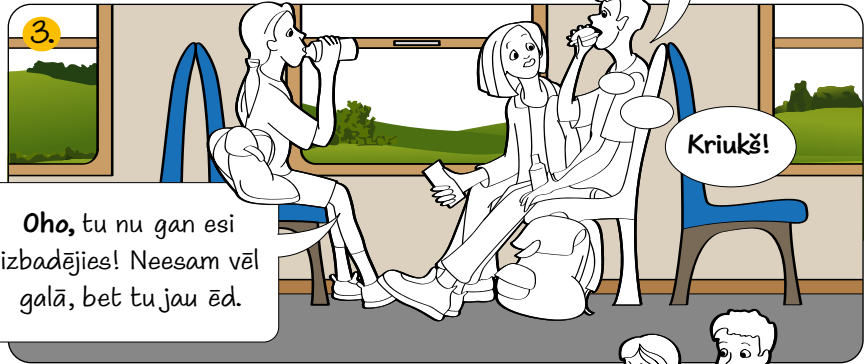
Čuk,
čuk! Šššš!

Lūk, jau
vilciens
piebrauca!

Hei, lecam
iekšā! Dosimies
pētīt alas!

Mhmmmm, brokastis
nepaspēju paēst. Rau,
tagad ir īstais laiks, lai
iestiprinātos!

3.

Oho, tu nu gan esi
izbadējies! Neesam vēl
galā, bet tu jau ēd.

Kriukš!

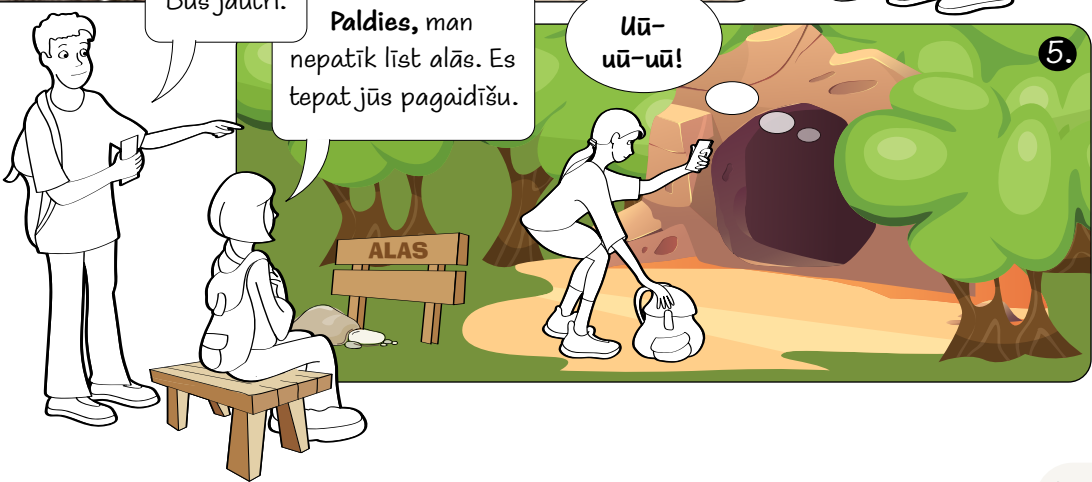

4.

Oo, nemaz tik tālu nav. Tikai
15 minūtes, un — hopsā —
būsīm pie alas.

Nāc iekšā!
Būs jautri.

Paldies, man
nepatīk līst alās. Es
tepat jūs pagaidīšu.

5.

Uū-
uū-uū!

ALAS

16.2. Pārskati 16.1. uzdevuma komiksā treknrakstā izceltos vārdus! Kā tu domā, ko tie izsaka?

legaumē!

Izsauksmes vārdi – nelokāmi vārdi, kas izsaka pārdzīvojumus, pievērš kaut kam uzmanību vai arī atdarina skaņas.

Ak, cik jauki! Klau, kas tas ir? „Apči!” nošķaudījās Jēkabs.

Izsauksmes vārdi

- **izsaka sajūtas, izjūtas vai jūtas**
ā, ai, ak, eh, o, oho, vai, bravo, urā, urrā, brr, fū, pē
- **pamudina un pievērš uzmanību**
edz, lūk, paskat, palūk, rau, raug, re, skat, vei, klau, dzi, hallo, hei, aidā, oho, hop, marš, cst, kuš, šs, pag, stop
- **izsaka aicinājumu vai pavēli dzīvniekiem**
cip–cip, si–si, tek–tek, tiš, škic, nū, tprū, cui, puc
- **ir pieklājības frāzes, ar kurām sasveicinās, atsveicinās, pateicas**
Sveiks! Lūdzu! Paldies! Labrīt! Atā! Arlabunakti! Uz redzēšanos!
- **atdarina skaņas**
kikirigū, krā, čiv–čiv, briku braku, apči, tfū, klak

16.3. Pievērš uzmanību pieturzīmju lietojumam 16.1. uzdevuma teikumos! Raksti secinājumus!

*Teikumos izsauksmes vārdus lielākoties atdala ar...
Izsauksmes vārdus teikumā var atdalīt arī ar...
Ja teikumā atdarina ... un atkārto tās, to starpā lieto...*

legaumē!

Ar komatu **neatdala**

- izsauksmes vārdu **ak** šādos vārdu savienojumos – *ak kungs, ak dievs, ak tu, ak vai, ak tu dievs, ak tu pagāns, ak tu velns, ak tu tētīt, ak mūžs* u. c.;
- izsauksmes vārdus **re, rau, palūk, skat, paklau** no vārda *nu* – *nu re, nu rau, nu lūk, nu skat, nu paklau* u. c. *Ak tu velns, cik tāls ceļš vēl mums ejams! Nu re, uzdevums nebija nemaz tik grūts!*

replika – runātāja izteikums, kurā pausta reakcija uz sarunbiedra runu, darbību, izturēšanos

16.4. Atceries kādu emocionālu notikumu ceļojuma laikā un uzraksti dialogu (vismaz astoņas replikas)! Izmanto četrus izsauksmes vārdus!

16.5. Nosaki 16.4. uzdevuma dialogā visu nelokāmo vārdu vārdšķiru!

17. uzdevums.

17.1. Pārrunājiet!

- Kādu informāciju tu visbiežāk lasi tīmeklī?
- Vai tu lasi emuārus jeb tīmekļa žurnālus? Mini piemērus!
- Kā tu domā, kādēļ emuāru rakstīšana pasaulē ir tik populāra?
- Par kurām tēmām, tavuprāt, visvairāk raksta emuārus?
- Kuras tēmas tevi pašu visvairāk interesē?

17.2. Lasi tekstu un atrodi tajā divus vārdus, kuri latviešu valodā nav vēlami! Kādus sinonīmus to vietā var lietot?

Tīmekļa žurnāls jeb emuārs (angļu: *blog*, no *web log*) ir tīmekļa lietotne, ar ko tiek veidoti, kārtoti un parādīti regulāri ieraksti vienā tīmekļa vietnē. Visbiežāk ieraksti ir salikti apgrieztā hronoloģiskā secībā – jaunākie ieraksti vispirms. Šāda veida tīmekļa vietne parasti ir pieejama jebkuram lietotājam. **To parasti uztur viena persona, kas tajā publicē rakstus par sev aktuālām tēmām, ikdienas piedzīvojumiem, kā arī ievieto attēlus vai video materiālus.**

Emuāri pēc satura ir ļoti atšķirīgi – sākot no individuālām dienasgrāmatām, līdz pat politisku kampaņu, uzņēmumu un kopienu žurnāliem. Vairākumā tīmekļa žurnālu apmeklētāji var ierakstīt un lasīt komentārus, tādējādi konkrētajiem emuāriem izveidojas noteikts lasītāju loks. Visu tīmekļa žurnālu kopumu sauc par emuārtelpu.

Tīmekļa žurnālists jeb blogeris – indivīds, kurš ir bloga īpašnieks. Persona, kas uztur emuāra dzīvi (jaunu ziņu izlikšana, jaunāko ziņu, informācijas, gadījumu pētījumu, atzinumu u. c. publicēšana).

(Indra Salceviča. „Ja tu blogo – blogo ētiski!”)

Virtuālajā vidē sastopami dažāda veida blogi. Ir blogi, kuru autori ir reāli un atpazīstami, savukārt citi izveidojuši sev iedomātu tēlu. Blogs ir iespēja aizbēgt no ikdienas, esot pašam vai tādām, kādu sevi vēlies redzēt.

Ir vienkārši blogi, kuros autori raksta par sev interesējošām tēmām. Citi savam blogam izvēlas specifiku. **Kāds raksta tikai par politiku, kāds par IT tehnoloģijām, kādam tuva tēma ir ēdiens, bet vēl kāds ir cītīgs grāmatu lasītājs.**

Daži ir iecienījuši tā saukto miniblogu vai *twitter*, kas pietiekami ātri ļauj dalīties ar informāciju, fotogrāfijām, kā arī saņemt atgriezenisko saiti komentāru veidā.

Ar blogu palīdzību ir iespējams pievērst daudzu uzmanību kādai sirdslietai, hobijam, kas varētu kļūt par peļņas avotu. Ir cilvēki, kas ir kļuvuši sabiedrībā pazīstami, pateicoties blogiem. Citiem ir izdevies pievērst dažādu izdevēju uzmanību un saņemt piedāvājumu izdot grāmatu.

(Anete Valdovska. „Blogi jeb emuāri – tiem, kam ir ko teikt”)

17.3. Veido grafisko organizatoru, kurā apkopo emuāru iespējas un riskus! Izmanto 17.2. uzdevuma tekstā gūto informāciju un papildini to ar savu!

17.4. Skaidro pieturzīmju lietojumu 17.2. uzdevuma izceltajos teikumos!

17.5. Lasiet ieteikumus par emuāru rakstīšanu! Ar ko šis teksts atšķiras no 17.2. uzdevuma tekstiem un kāpēc?

Tātad vēlaties izveidot savu emuāru.

Lūk, jūs esat gatavs sākt.

Ar ko sākt?

- Vai būs nepieciešama programmēšana?
- Vai jums būs jābūt mārketinga speciālistam?
- Vai jums ir nepieciešams zinātniskais grāds žurnālistikā?
- Vai jums ir nepieciešami randiņi televīzijā?
- Vai jums ir jāpiedzīvo kaut kas neticams?
- Vai jums ir jāprot pareizi rakstīt?
- Vai jums ir jāprot veidot ilustrācijas?
- Vai jums ir jākļūst smieklīgam?
- Vai jums ir jābūt gudram?

mārketings – tirgzinība (uzņēmuma komerciālās darbības plānošana, tirgus izpēte un reklāma ar mērķi nodrošināt uzņēmuma sekmīgu darbību un palielināt tā peļņu)

Nē, nesāksim ar šiem jautājumiem. Pirmais jautājums, kas jums sev jāuzdod, ir:

„Kāpēc?”

Kāpēc vēlaties veltīt savu laiku radošumam? Kāpēc jūs vēlaties pavadīt savu laiku, rakstot blogu, nevis grāmatu? Kāpēc vēlaties atstāt savu nospiedumu interneta annālēs?

Dažas labas atbildes:

- Es vēlos radīt, jo man ir prieks radīt – tā ir mana atpūta!
- Es vēlos izveidot tādu pašu cilvēku kopienu kā es!
- Es vēlos palīdzēt tiem, kas nezina, un iemācīt viņiem jaunas lietas!
- Es vēlos radīt kaut ko smieklīgu!

Un dažas ne tik labas atbildes:

- Ai, ko es zinu, man nav daudz ko darīt.
- Es gribu dalīties ar dažādiem failiem un e-grāmatām.

Tagad paņemiet tukšu papīra lapu, atveriet jaunu lapu savā ideju grāmatā un pierakstiet atbildi. Mēģiniet definēt iemeslu vienā teikumā.

17.6. Izvēlies četrus no piedāvātajiem emuāriem un veido tabulu pēc parauga!

Emuāra nosaukums	Tēmas	Vēstījuma forma (persona)	Ierakstu biežums	Darb. v. formu lietojums	Interesantais

17.7. Raksti vismaz četrus secinājumus par emuāriem specifisko izteiksmi un izmantotajām gramatiskajām formām!

17.8. Veidojiet klasē laba emuāra kritērijus!

17.9. Par kādu tematu tu varētu/gribētu veidot emuāru? Pamato atbildi!

- Kādas grūtības varētu rasties tā veidošanas laikā?
- Kā tu tās varētu risināt?

Ko es zinu? Ko es protu?

18. uzdevums.

18.1. Izpēti emuāra vērtēšanas kritērijus! Plāno un raksti emuāru ar vismaz pieciem ierakstiem!

Kritērijs	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Padziļināti apguvis
Saturs	Emuārs ir bezpersonisks, neatklāj personisku attieksmi.	Ir mēģināts paust personisko viedokli, atklāt attieksmi, taču ne vienmēr pārliecinoši.	Skaidra emuāra tematika un mērķis. Ir pausts personisks viedoklis, kurš rada diskusiju.	Ir pausts personisks viedoklis, kurš rada diskusiju, lasītājam rada interesi lasīt un uzzināt vairāk.
Plānojums	Uzbūve ir haotiska, neloģiska, plānojums neatbilst emuāra struktūrai.	Ir mēģināts ievērot emuāra struktūru.	Ir ievērota emuāra struktūra. Informācija ir sakārtota hronoloģiski apgrieztā secībā, ir norādīti datumi.	Emuārs ir plānveidīgs, loģisks, pabeigts, atbilst emuāra struktūrai. Lasītājam tiek piedāvātas plašākas informācijas ieguves iespējas (norādīta papildinformācija).
Valodas lietojums	Tekstā ir vairāk par divām ortogrāfijas un divām interpunkcijas kļūdām. Ir vairāk par vienu stila kļūdu.	Tekstā ir divas ortogrāfijas un divas interpunkcijas kļūdas. Ir viena stila kļūda.	Tekstā ir viena ortogrāfijas un viena interpunkcijas kļūda. Nav stila kļūdu.	Tekstā ir viena ortogrāfijas kļūda. Nav stila kļūdu.

18.2. Izmanto emuāra ierakstos

- piecus dažādus saikļus (saista gan vienlīdzīgus teikuma locekļus, gan teikuma daļas),
- piecas dažādas partikulas,
- piecus dažādus prievārdus,
- trīs dažādus izsaukmes vārdus,
- trīs metaforas,
- trīs neverbālās saziņas elementus,
- uzrunu vai uzrunas grupu!

18.3. Iekrāso katru 18.2. uzdevumā prasīto elementu ar citu krāsu!